

Доцільно запропоновану методику проектування екологічних стежок застосовувати при проектуванні таких стежок і на інших об'єктах природно-заповідного фонду України. Використання екологічних стежок упорядкує рух туристів на об'єктах природно-заповідного фонду й дасть їм більше корисної інформації про відвідувану територію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники») / Я.Т. Дідух, В.М. Єрмоленко, О.Т. Крижанівська та ін. — К.: Фітосоціоцентр, 2000. — 88 с.
2. Тропа в гармонії з природою: сб. рос. и зарубеж. опыта по созданию эколог. троп. — М.: Р. Валент, 2007. — 176 с.
3. Галкін С.І. Екологічною стежкою дендропарку «Олександрія» / С.І. Галкін, Л.В. Калашнікова, Н.М. Дойкота ін. — Біла Церква: Білоцерків-друк, 2013. — 40 с.
4. Appalachian Trail Conservancy: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.appalachiantrail.org>
5. Заповідними стежками Поділля / За ред. Я.Б. Олійника. — К.: Ніка-Центр, 2003. — 57 с.
6. Стельмащук В.Г. Проект організації території Кременецького ботанічного саду як приклад реконструкції та будівництва ботанічних садів / В.Г. Стельмащук, Є.В. Гребенюк, О.Ф. Ростківський та ін. // Будівництво та реконструкція ботанічних садів і дендропарків в Україні. — Сімферополь: Таврій. нац. ун-т, 2006. — С. 97–101.
7. Кляшторна Г.В. Екологічна стежка в дендропарку «Олександрія» / Г.В. Кляшторна. — К.: Час, 1990. — 32 с.
8. Бабюк Л.М. Теоретико-методологічні засади наукового обґрунтування створення екологічних стежок / Л.М. Бабюк // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. — Вип. 7. — Луцьк, 2010. — С. 71–75.
9. Leiper N. The framework for tourism: Towards definitions of tourism, tourists and the tourism industry / N. Leiper // Annals of Tourism Research. — 1979. — № 6. — Р. 390–407.
10. Економіка туризму: теорія і практика: учеб. пособ. / К. Купер и др. — СПб.: Омега, 1998. — 200 с.
11. Микитин Т.М. Використання маркетингу туристичних дестинацій для просування об'єктів природно-заповідного фонду Рівненщини / Т.М. Микитин // Економічні науки. — Серія «Регіональна економіка». — Зб. наук. пр. — Вип. 11 (43). — Луцьк, 2014. — С. 159–167.
12. Природно-заповідний фонд Рівненської області / За ред. Ю.М. Грищенка. — Рівне: Волинські обереги, 2008. — 216 с.
13. Герасимчук З.В. Маркетинг природно-заповідних територій: монографія / З.В. Герасимчук, Т.М. Микитин, Я.Ю. Якимчук. — Луцьк: ЛНТУ, 2012. — 245 с.

УДК 502.335

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ЛІСОРЕСУРСНИМИ АКТИВАМИ

Н.П. Матушівич
аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Розглянуто моделі раціонального та прибуткового використання лісових ресурсів територіальних лісгосподарських комплексів з їх відтворенням у фінансовому просторі. Запропоновано алгоритм фінансування лісових ресурсів, який реалізується через послідовні ланки управління лісовими активами, їхніми похідними, а також спеціалізованими фінансовими інструментами. У межах проектного підходу до управління активами лісоресурсного походження виділено три структурних блоки: оцінювання, фінансування та інвестиційний.

Ключові слова: лісові ресурси, економічне оцінювання лісових ресурсів, фінансування, активи лісоресурсного походження.

Ліси є унікальним природним ресурсом, який протягом тисячоліть використовує людина. Разом з тим ліс — найважливіша частина природного середовища, що зазнає на собі наслідки антропогенного впливу та господарської

діяльності людини. Зникнення лісів не тільки підриває власне функціонування лісового комплексу, а й багато в чому визначає характер деградації навколишнього природного середовища в цілому, причому найчастіше в глобаль-

ному масштабі. На сьогодні актуальним є необхідність розроблення науково обґрунтованих методів формування фінансових механізмів управління територіальними лісоресурсними активами.

Теоретико-методологічні та прикладні підходи до використання, охорони й відтворення лісових ресурсів, а також загальнопарадигмальні напрями формування фінансових механізмів управління територіальними лісоресурсними активами досліджуються в низці робіт відомих українських та іноземних учених, таких як О. Дребот, Н. Зіновчук, Я. Коваль, П. Лакида, І. Лицур, Є. Мішенін, Ю. Туниця, О. Фурдичко, М. Шершун та ін.

Мета цієї статті — визначити основні напрями формування фінансових механізмів управління територіальними лісоресурсними активами.

Термін «фінансизація» стосовно активів лісоресурсного походження можна визначити, як процес набуття останніми адекватних фінансових вимірів їхньої вартості та цінності, підпорядкований збереженню природних ресурсів, відновленню їхніх кількісних та якісних параметрів з одночасним задоволенням потреб усіх учасників виробничо-господарських відносин у фінансових ресурсах на виконання цих завдань. Фактично йдеться про налагодження дієвого механізму самовідтворення територіальних лісгосподарських систем, за якого місцеві лісоресурсні активи набули б властивостей фінансового інструменту, здатного виконувати роль забезпечення за зовнішніми інвестиціями. Успішна реалізація процесу фінансизації дає змогу нефінансовим за своєю суттю ресурсам (у нашому випадку — лісовим) набувати еквівалентних своїй вартості фінансових замінників, які можуть обертатися на ринках капіталів [1–3].

Досягнення моделі раціонального та прибуткового використання лісових ресурсів територіальних лісгосподарських комплексів з їхнім відтворенням у фінансовому просторі можливе лише на основі тісного співробітництва місцевих органів влади (представлених державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та афілійованими з ними структурами — проектними компаніями корпоративного типу), приватного сектора (представленого резидентними бізнес-структурами, а також підрозділами чи представництвами нерезидентних підприємств), неурядовими організаціями, а також територіальними громадами (рис. 1).

Так, фінансизація лісових ресурсів пов'язана з різними системами забезпечення ефективності бізнесу. Зокрема, двосторонній зв'язок

у системі «лісокористувач — лісовий ресурс» пов'язує фінансизацію лісових ресурсів із питаннями нівелювання бізнес-ризиків лісокористувачів та використання прихованих можливостей для бізнесу, їх урахування в корпоративних стратегіях, планах, методиках розроблення нових ланцюгів створення вартості. З іншого боку, налагодження взаємовигідних зв'язків у системі «лісовий ресурс — лісокористувач — територіальна громада» пов'язане з упровадженням механізмів проектного управління територіальним розвитком із забезпеченням відповідальності перед власниками активів лісоресурсного походження, насамперед державою та місцевими громадами.

Алгоритм фінансизації лісових ресурсів реалізується через послідовні ланки управління лісовими активами, їхніми похідними, а також спеціалізованими фінансовими інструментами (рис. 2).

Загалом у межах проектного підходу щодо управління активами лісоресурсного походження можна виділити три структурних блоки: оцінювання, фінансування та інвестиційний.

Метою блоку оцінювання є визначення найкращого способу використання обмежених ресурсів на основі ретельного розгляду всіх етапів процесу прийняття рішень у сфері лісокористування з урахуванням екологічних, соціальних та економічних передумов і прогнозування можливих наслідків. До завдань блоку оцінювання можна віднести, по-перше, ідентифікацію наявних на території лісоресурсних активів, вимірювання та моніторинг змін у їхньому якісному та кількісному складі впродовж їхнього господарського освоєння. По-друге, впровадження лісоресурсної складової в комплексні рахунки територіального капіталу (відповідно, як у сфері приватних фінансів — на національному та субнаціональних рівнях територіальних економічних систем, так і у сфері приватних фінансів — на рівні окремих корпорацій та підприємств — споживачів лісових ресурсів). По-третє, власне вартісне комплексне економічне оцінювання природного багатства як основи для прийняття відповідних управлінських рішень щодо його використання, охорони, відтворення [4–7].

Щоб виступати в якості формування активів, а в подальшому — і капіталів, лісові ресурси повинні мати певне вартісне вираження і володіти достатнім ступенем доходності. Максимально повне вартісне вираження лісового ресурсу як активу можна визначити, виходячи з концепції екосистемних послуг, тобто враховуючи весь обсяг вигод та ціннісних пропозицій, які він генерує (а не лише враховуючи обсяг

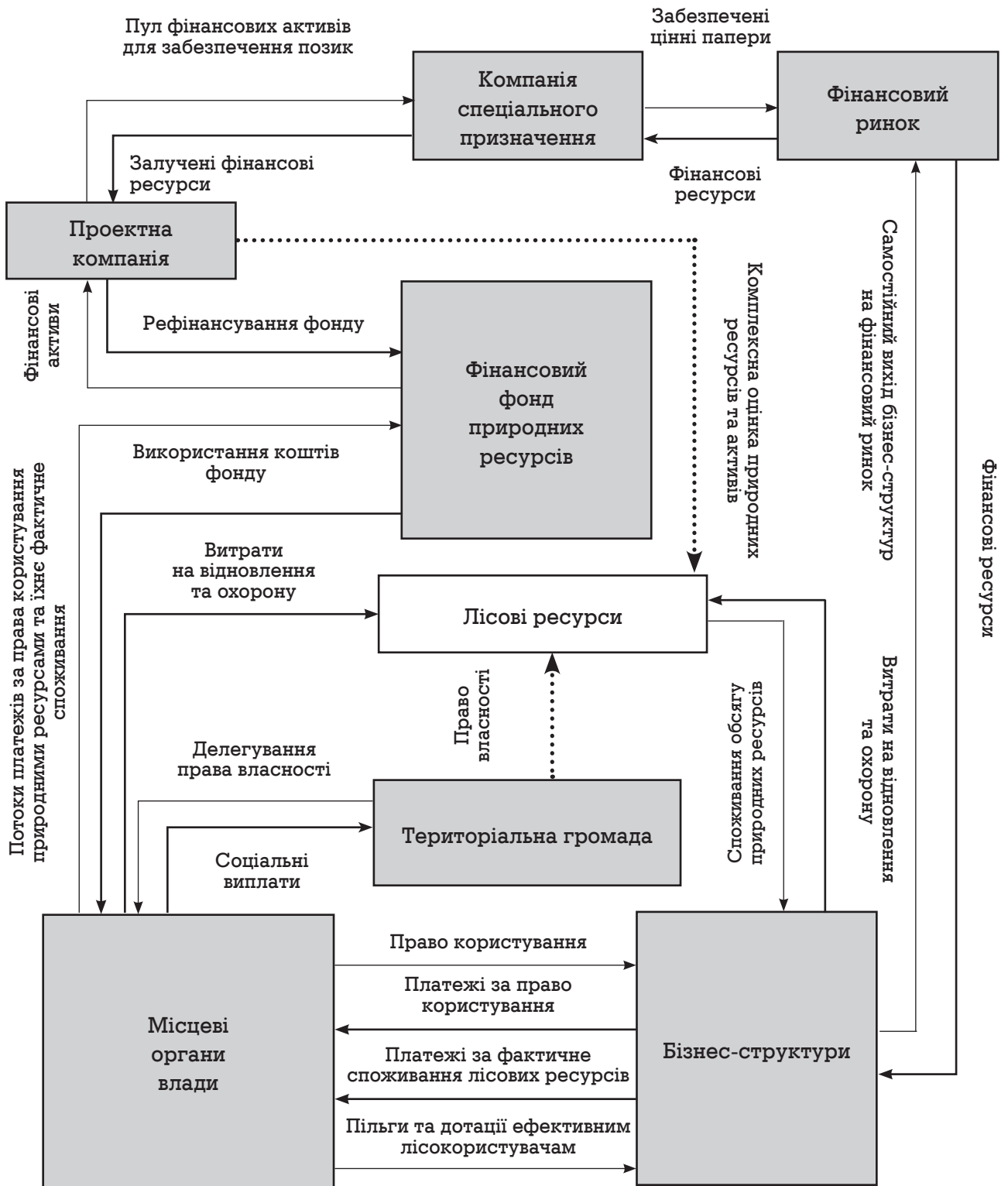

Рис. 1. Модель фінансизації лісових ресурсів

Джерело: [2].

фактично вилучуваного з природного середовища ресурсу як фізичного тіла).

До компетенцій уповноважених органів з питань управління територіальним лісокористуванням

(це можуть бути проектні компанії або спеціальні підрозділи місцевих органів влади, на зразок Комітету природного капіталу (Natural Capital Committee), який функціонує

Рис. 2. Алгоритмізована схема процесів капіталізації та фінансування лісових ресурсів

у Великій Британії) доцільно віднести формування належної інформаційної бази, в якій відображалась би інформація щодо якісного та кількісного складу лісоресурсних активів території, а також динаміки їх вичерпання та відновлення, а з іншого боку — щодо зацікавлених сторін у лісокористуванні, чиї інтереси представлені на території, із зазначенням того обсягу правомочностей, якими конкретний користувач володіє в даний момент.

Результатом аналітичного опрацювання такої інформації може стати лісоресурсних активів території у вигляді матриці, де, з одного боку, була б представлена залежність бізнес-моделі кожного лісокористувача від конкретного виду та типу лісових ресурсів, а з іншого — вплив, якого зазнають екосистеми від кожного з видів господарської діяльності на території. За допомогою такої матриці проектні компанії отримають змогу більш ефективною контракти територіальних бізнес-процесів для раціоналізації лісокористування, формування структурованих пулів територіальних активів, які володіють різними ступенями доходності й ризику з метою залучення позикових коштів під нижчі відсотки, визначення найбільш та найменш пріоритетних активів щодо їхнього внеску в забезпечення сталого розвитку тери-

торіальних економічних систем з метою формування територіальних конкурентних переваг, територіальних брендів та їх просування на зовнішніх ринках тощо [8—10]. Така система також формує основу, на якій можуть бути оцінені витрати на підтримку і відновлення природного капіталу, що виділяються як з приватного, так і з суспільного секторів. Це створює прозорі механізми розподілу витрат між бізнес-структурами, місцевими органами влади, неурядовими організаціями, а також дає змогу оцінити обсяг потреб у фінансових ресурсах на забезпечення сталого природокористування всіх зазначених зацікавлених сторін.

Блок фінансування передбачає гарантоване отримання національним та місцевими бюджетами податкових доходів та інших переваг від використання лісових ресурсів і полягає у використанні специфічних фінансових важелів, за допомогою яких можна забезпечити раціональне використання внутрішніх надходжень лісоресурсного походження, в тому числі їх спрямування на забезпечення зовнішніх інвестицій при застосуванні методу проектного управління. Необхідність поділу відповідальності за використання фінансових надходжень від лісокористування між суспільним та приватним секторами зумовлена розщепленням

пучка правомочностей на більшу частину лісоресурсних активів. Так, місцеві органи влади, як представники інтересів територіальних громад та народу України загалом, володіють повноваженнями розпорядника лісоресурсних активів, зокрема в частині формування відповідного законодавства, встановлення ставок податків, субсидій, платежів за лісокористування, тим самим формуючи систему стимулів та противаг щодо раціонального споживання та відтворення лісоресурсної бази. Водночас приватний сектор виступає в ролі власника та користувача активами лісоресурсного походження, внаслідок чого територіальні бізнес-структури набувають відповідальності за раціональне споживання та відтворення лісових ресурсів перед суспільством (корпоративна соціальна відповідальність), а тому врахування в балансах підприємств фінансових потоків, генерованих лісоресурсними активами, є необхідною умовою ведення прибуткового та відповідального бізнесу.

Оскільки успішна реалізація концепції фінансизації лісоресурсних активів ставить за мету максимально повне використання їхнього фінансового потенціалу з метою забезпечення сталого розвитку регіональних та муніципальних територіальних економічних систем, тому на порядку денному мають стояти завдання збільшення обсягів повноважень місцевих органів влади, зокрема в частині формування доходної бази бюджетів відповідного рівня, тобто посилення фінансової самодостатності територіальних економічних систем. За поточної ситуації слабкість місцевих органів влади є стримуючим чинником щодо пом'якшення негативних наслідків реалізації проектів видобутку ресурсів, підвищення ефективності надання соціальних послуг і т. д.

ВИСНОВКИ

Результатом використання проектного підходу щодо управління фінансизацією може бути, по-перше, одержання чистого додаткового доходу за ставкою, яка перевищує безпечну ставку доходу на вкладений капітал (ставку дисконтування). По-друге, при правильному розробленні інвестиційних проектів з урахуванням ризиків, інфляції та інших чинників невизначеності отримання доходу є гарантованим для їхніх ініціаторів (якими в даному випадку можуть виступати муніципальні та регіональні органи влади). По-третє, за рахунок схем структурного фінансування лісогосподарської діяльності створюється можливість залучення додаткових інвестиційних ресурсів, зокрема під цінні папери, випущені проектними компаніями (кластер-корпораціями, компаніями

спеціального призначення тощо). По-четверте, реінвестування всього обсягу чи частини залучених фінансових ресурсів формує циклічно-відтворювальний характер проектно-діяльного підходу, що в свою чергу, є підґрунтям для підтримки сталого розвитку територій через забезпечення стійкості, сталості та стабільності функціонування територіальних соціально-економічних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соловій І.П. Лісова політика і управління лісовим господарством на регіональному рівні в Німеччині / І.П. Соловій, А.А. Головка // Науковий вісник НЛТУ України: Зб. наук.-техніч. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2004. — Вип. 14.4. — С. 138–143.
2. Соловій І.П. Європейське бачення успішної лісової політики (на прикладі Данії) / І.П. Соловій // Науковий вісник УкрДЛТУ. — 2004. — Вип. 14.7 — С. 262–267.
3. Сохнич А.Я. Система державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них в Україні / Р.П. Возняк, В.В. Горлачук та ін.; за ред. А.Я. Сохнича. — Львів: Українські технології, 2004. — 176 с.
4. Страхов В.В. Перспективы использования географических информационных систем для устойчивого управления лесами / В.В. Страхов, В.В. Сысуев // Лесное хозяйство. — 1998. — № 3. — С. 19–21.
5. Стойко С.М. Еколого-економічні принципи оптимізації трансформованих лісів України на засадах системи наближеного до природного лісівництва / С.М. Стойко // Науковий вісник НЛТУ України: Зб. наук.-техніч. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2005. — Вип. 15.6. — С. 78–86.
6. Теоретичні та технологічні основи відтворення лісів на засадах екологічно орієнтованого лісівництва / В.М. Маузер, М.І. Гордієнко, Ф.М. Бровко та ін.: Держ. комітет лісового г-ва. Наук.-інформ. центр лісоуправління. — К.: Видавн. центр НУБіП, 2009. — Вип. 2. — 62 с.
7. Толчанова З.О. Шляхи реформування лісового господарства України з урахуванням закордонного досвіду / З.О. Толчанова // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. — 2008. — № 7. — С. 103–107.
8. Третяк А.М. Економіка землекористування та землепорядкування / А.М. Третяк. — К.: ТОВ ЦЗРУ, 2004. — 542 с.
9. Уиллиамс М.Р.В. Рациональное использование лесных ресурсов (организация и управление); пер. с англ. / М.Р.В. Уиллиамс. — М.: Экология, 1991. — 128 с.
10. Хвесик М.А. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: монографія / М.А. Хвесик, О.М. Шубалий, Н.М. Василик. — К.: ТОВ «ДКС», 2011. — 498 с.